

Габрієла Пехачек-Огерман. ШКОЛА У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ

Школа у полікультурному середовищі стає місцем щоденних контактів з Іншими, взаємовпливу культурних спадщин, а також участі у суспільному житті різних груп. Школа бореться з різними викликами та потребами, які постають перед суспільством, різними освітніми системами і національними групами. Серед багатьох завдань, що виконуються школою у полікультурному середовищі особливого значення набувають дії, пов'язані з формуванням ідентичності учнів у багатьох площинах (сімейна, регіональна, національна, європейська).

Ключові слова: ідентичність учнів; культурна ідентичність; полікультурна освіта; полікультурне середовище; школа.

Habriela Piekhachek-Oherman. SCHOOL IN A MULTICULTURAL ENVIRONMENT AND ITS ROLE IN IDENTITY OF FORMATION OF PUPILS

School in a multicultural environment becomes a place of daily contact with Others, mutual cultural heritage and participation in public life of different groups. The school struggles with different challenges and needs facing society, different educational systems and national groups. Among of many tasks performed by a school in a multicultural environment, there are particularly important actions relate to the identity of pupils in many areas (family, regional, national, European).

Keywords: identity of pupils; cultural identity; multicultural education; multicultural environment; school.

Рецензенти:

С. Мешальський – д. хаб. гуман. н. у галузі пед., проф. звич.
Б. Мазур – д. хаб. гуман. н. у галузі пед., проф. звич.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2015
Прийнято до друку 26.11.2015

УДК 316.36:355.233.2

Leandra Korczak

RODZINA JAKO ŚRODOWISKO WYCHOWAWCZE

W artykule rozpatrywane są różne sposoby rozumienia pojęcia «rodziny» i jej wartości jako środowiska wychowawczego; przygotowano klasyfikację rodzin i przedstawiono strukturę rodziny, co pozwoliło wyznaczyć jej główne formy i typy; przeanalizowano podstawowe funkcje rodziny. Funkcje rodziny zostają stopniowo ograniczone wraz z rozwojem społeczno – ekonomicznym zachodzącym w społeczeństwie, ma to związek ze zmianami w przygotowaniu młodzieży do życia (wykształcenia, zawodu). Rodzina ulega procesom dezintegracji. Kryzys kultury współczesnej, konflikty i sprzeczności odbijają się na procesie adaptacji społecznej i zaburzają funkcję rodziny.

Słowa kluczowe: klasyfikacja rodziny; rodzina; funkcje rodziny; formy i typy rodzin.

Wincenty Okoń w następujący sposób definiuje rodzinę: «rodzina, mała- grupa społeczna, składająca się z rodziców, ich dzieci i krewnych; rodziców łączy więź małżeńska, rodziców z dziećmi- więź rodzicielska, stanowiąca podstawę wychowania rodzinnego, jak również więź formalna określająca obowiązki rodziców i dzieci względem siebie» (Okoń W., 1998, s. 336).

Współczesna rodzina ulega szybkim przemianom, dawny typ rodziny patriarchalnej, w której ojciec był jedynym żywicielem i autorytetem, stopniowo zastępowany jest przez rodzinę demokratyczną w której zazwyczaj zawodowo pracuje matka, a często i starsze dzieci; w takiej rodzinie stosunki układają się na płaszczyźnie przyjaźni, wzajemnego zrozumienia i współpracy, przy czym zanika podział prac na męskie i żeńskie. W rodzinie demokratycznej powstają bardzo korzystne warunki wychowania. Ze względu na konieczność zachowania jednolitości wpływów wychowawczych na młode pokolenie niezbędne jest współdziałanie rodziny ze szkołą. W Polsce w 1973 roku wprowadzono do szkół odrębny

przedmiot nauczania: przygotowanie młodzieży do życia w rodzinie, jednak nie utrzymał się długo.

Popularna klasyfikacja rodziny to:

1. Dwupokoleniową składającą się z rodziców i dzieci, zwana także nuklearną.
2. Trójpokoleniową tzw. wielką, w której są jeszcze dziadkowie oraz bliźni lub dalsi krewni.
3. Rozszerzoną głównie na wsi, gdzie tworzy ją kilka niewielkich gospodarstw, zespolonych więzią rodzinną i utrzymujących bliskie kontakty ze sobą (Okoń W., 1998, s. 336).

R. Wroczyński uważa, że rodzina stanowi pomost pomiędzy jednostką, a społeczeństwem (Wroczyński R., 1974, s. 155).

Do głównych funkcji rodziny zalicza się:

- funkcje prokreacyjne;
- przygotowanie dzieci do wejścia w życie społeczne, ich pielęgnowanie i wychowywanie oraz zapewnienie im odpowiedniego startu życiowego;
- prowadzenie gospodarstwa domowego, zaspokajanie potrzeby członków rodziny,

- sprawowanie pieczy nad życiem członków rodziny, ich zachowaniem, kulturą zdrowiem, trudnościami żywymi (Wroczyński R., 1974, s. 336).

W rodzinie zachodzi proces wychowania dziecka oraz uczenia kontaktów interpersonalnych.

Funkcje rodziny zostają stopniowo ograniczone wraz z rozwojem społeczno – ekonomicznym zachodzącym w społeczeństwie, ma to związek ze zmianami w przygotowaniu młodzieży do życia (wykształcenia, zawodu). Rodzina ulega procesom dezintegracji. Kryzys kultury współczesnej, konflikty i sprzeczności odbijają się na procesie adaptacji społecznej i zaburzają funkcję rodziny.

D. Wall ma podobne zdanie jeśli chodzi o rolę rodziny w procesie wychowawczy uważa, że szkoła wyposaża ucznia w wiedzę, natomiast rodzina kształtuje społeczną osobowość. Aby dziecko rozwijało się prawidłowo musi mieć kontakt z najbliższymi, rozwój sił fizycznych, koordynacji ruchowej, wydolności umysłowej ma podłoże w rodzinie. Zadanie wychowawcze rodziny nie kończy się tylko na wczesnych latach dzieciństwa ale trwa do osiągnięcia przez dziecko samodzielności, zdobycia wykształcenia i zawodu.

Najtrudniejszy czas dla rodziny to okres dojrzewania dziecka. Zachodzące procesy psychiczne, kształtowanie własnych postaw, odmienny stosunek do życia, sprzyja konfliktom wśród najbliższych.

Zachodzące zmiany psychiczne dojrzewającej młodzieży dzielimy następująco:

- autonomizacja w stosunku do dorosłych, oznacza to szukanie własnej drogi życia;
- wyjście ze środowiska rodzinnego, dzieci są ciekawe świata i potrzebują kontaktów wybiegających poza rodzinę;
- podejmowanie działań konkretnych, zajęcia nabierają wymiarów konkretnych, sensowności, próby swoich sił, swojej dojrzałości;
- początki popędu płciowego, u obu płci przebiegają nierówno, chłopcy odczuwają potrzebę rozładowania, natomiast dziewczęta, potrzebę przyjaźni i miłości;
- związek rozwoju psychicznego z rozwojem intelektualnym, dominuje intensywność myślenia i przyswajania wiedzy. Opieka nad dorastającą młodzieżą, powinna być zarówno lekarsko – higieniczna jak i pedagogiczna. Dorosli w kontaktach z młodzieżą nie mogą pełnić roli władcy ale doradcy, dyskutanta, aby wspólnie rozwiązywać problemy (Dłużniewska K., 1983, s. 348).

Czas dojrzewania zaczyna się od momentu w którym rodzina traci wpływ na dziecko a przechodzi ono pod wpływ grup rówieśniczych. Tam, też samodzielnie dostosowuje się do realiów życia.

Podstawą i trzonem rodziny jest małżeństwo, czyli legalny względnie trwały związek kobiety i mężczyzny, powołany w celu wspólnego pożycia, współpracy dla dobra rodziny, wychowanie dzieci i wzajemna pomoc. Wiąż rodzinna jest elementem struktury rodziny, która wyznacza główne formy i typy rodzin.

Z pedagogicznego punktu widzenia wyróżniamy rodzinę – normalną gdzie występuje więź biologiczna między rodzicami i wszystkimi dziećmi, panuje w niej miła sympatyczna atmosfera, potrzeby dzieci są zaspokojone, kła-

dzie się nacisk na wychowanie i kształcenie. Drugi typ to rodzina niepełna, z powodu trwałej nieobecności jednego z rodziców (śmierć, rozwód, separacja, dezercja, niepełność czasowa lub biologiczna). Trzeci typ to rodzina zreorganizowana po zawarciu drugiego lub kolejnego małżeństwa.

Czwarty typ to rodzina zdeorganizowana, w której panuje konflikt, jest zaburzony proces socjalizacji. Piąty typ to rodzina zdemoralizowana pozostająca w konflikcie z prawem, normami moralnymi, w której dzieci mają złe wzorce.

Ostatni typ to rodzina zastępcza spełniająca funkcję opiekuńczo-wychowawczą. Zarówno w pedagogice jak i naukach społecznych wyżej wymieniona klasyfikacja rozpatrywana jest pod kątem efektywności wychowawczych (Badora S., 2001, s. 20-23).

Jak już wcześniej wspominałam rodzina spełnia różnorodne funkcje, które służą, zaspokojeniu potrzeb dziecka, a do nich należą:

1. Potrzeby biologiczne wrodzone (potrzeba powietrza, pożywienia, snu,).
2. Potrzeby psychiczne- wtórne, pochodne (potrzeba przynależności i miłości, znaczenie uznania, akceptacji).
3. Potrzeby kulturalne-wyższego rzędu, które powstają kiedy zaspokojone są pierwsze dwie kategorie potrzeb i warunkują proces uspołecznienia.

Amerykańscy psycholodzy W. J. Thomas i A. M. Maslow wyróżnili cztery motywy, które są niezbędne by człowiek mógł prawidłowo funkcjonować są to: potrzeba bezpieczeństwa, potrzeba uznania, potrzeba przyjaźni, i potrzeba nowych doświadczeń.

Rodzina ma za zadanie zaspokajać najważniejsze potrzeby jakimi są poczucie bezpieczeństwa, akceptacji i uznania. Jeśli potrzeby te nie zostaną zaspokojone dojdzie do nieprawidłowego rozwoju dziecka, do narastania problemów zarówno w rodzinie jak i środowisku szkolnym. Prawidłowy rozwój dziecka może przebiegać tylko we właściwej atmosferze wychowawczej rodziny. Określa ona stopień akceptacji roli małżeńskiej i rodzicielskiej, postawy rodziców wobec dzieci i dzieci wobec rodziców, cechy osobowości członków rodziny, sytuacja materialna.

S. i E. Glueck wyodrębnili pięć czynników kształtujących rodzinną atmosferę:

- postawa ojca wobec dziecka (zbyt surowa lub niekonsekwentna i zbyt łagodna, pobłażliwa, zdecydowana lub pełna zrozumienia);
- opieka matki nad dzieckiem (niedostateczna, względna, częściowo nieodpowiedzialna);
- stosunek uczuciowy ojca do dziecka (obojętny, wrogi, serdeczny);
- stosunek uczuciowy matki do dziecka (obojętny, wrogi, serdeczny);
- stosunek spójni – więzi rodzinnej (brak elementów spójni, pewne jej elementy, silna więź rodzinna) (S. Gerstman, 1976, S. 186).

Ważnym elementem atmosfery rodzinnej, którą dziecko odczuwa zanim jeszcze zrozumie sens słów jest więź emocjonalna. W literaturze więź emocjonalna, określa poczucie silnego związku z pewnym kręgiem osób wynikające nie tylko z więzów krwi, ale przede wszystkim ze wspólnego przeżywania trosk i radości, z poczucia pewności, że w każdej trudnej sytuacji otrzyma pomoc.

Nieprawidłowa więź emocjonalna między członkami rodziny może mieć różne postaci. Jedną z nich jest obojętność emocjonalna wobec dziecka inna przejawia się we wrogości fizycznej i psychicznej, odrzuceniu i maltretowaniu dziecka.

Pojawia się agresja jako obrona negatywnymi postawami ze strony najbliższych. W społecznej teorii uczenia się agresja występuje jako proces naśladowania zachowań w środowisku wychowawczym. Dziecko bardzo potrzebuje prawdziwego uczucia ze strony rodziców, wówczas czuje się docenione i akceptowane. I jest mu łatwiej nawiązywać kontakty z rówieśnikami a przez to nie odczuwa lęku przed szkołą.

Wśród problemu wychowawczego rodziny naukowcy oceniali czy ważniejsze są związki dziecka z matką czy z ojcem. Uznali, że tylko rodzina pełna jest w stanie zapewnić dziecku potrzeby materialne, optymalne czynniki rozwoju, co wcale nie oznacza, że każda rodzina pełna jest w stanie je zapewnić. Wracając do związku z matką uważa się, że brak matczynej miłości powoduje infantylizm psychiczny i niedojrzałość emocjonalną, i rozciąga się przez całe życie człowieka.

Nie można pominąć roli ojca, jeżeli w życiu dziecka brak ojca to wpływa to niekorzystnie na rozwój społeczno – moralny, wyjątkowo jego brak odczuwają chłopcy. Jest to tym ważniejsze jeśli zagłębiemy się w problemie młodocianych przestępców i dzieci z rodzin patologicznych. Okazuje się, że dzieci psychopatyczne przeżyły długą rozłąkę z ojcem. Ale nie tylko to jest problemem, także rozwód rodziców, zła sytuacja ekonomiczna rodziny, bezrobocie, uzależnienie ojca od alkoholizmu, zły

stan zdrowia rodziców, przejawy zaburzeń neurotycznych ojca lub matki, niezgodne pożycie, małżonków, brak zainteresowania domem ze strony ojca, brak więzi rodzinnej. Jeśli w rodzinie panuje zdrowa atmosfera to dzieci mają właściwe warunki do rozwoju.

Niebezpieczeństwo zachowań destruktywnych jest większe w rodzinach rozbitych, skłóconych, ponieważ dzieci czerpią niewłaściwe wzorce, mają problemy z nawiązywaniem kontaktów i pełnieniem ról społecznych.

Jednakże miłość rodziców nawet w rodzinach dysfunkcyjnych stanowi dla swoich dzieci źródło najgłębszych uczuć, pewności, wiary w siebie. Dziecko w domu rodzinnym czuje «się u siebie», dzieli go z innymi, ma poczucie przynależności do miejsca i do ludzi. Kontakty między dzieckiem a rodzicami ulegają pogorszeniu w okresie dorastania dzieci. W tym czasie doskonałą się procesy poznawcze, zmianie ulega proces spostrzegania rzeczy i zjawisk. Na świat patrzą swoimi kategoriami, zmienia się oddziaływanie rodziny, która często zostaje zastąpiona grupami rówieśniczymi. Wśród rodziny powstaje konflikt jeśli dorastająca dziewczyna lub chłopiec spostrzegają wśród swoich znajomych większą swobodę.

Młodzi ludzie nie lubią pytań tj. «Gdzie idziesz?», «Z kim idziesz?», «O której wrócisz?», uważając, że oni sami decydują o sobie a skutki ich uczynków nie powinny nikogo interesować. Zarówno kontrola ze strony rodziców jak i wydawanie poleceń, nakazywanie, wpływa na pogorszenie relacji dziecko- rodzic (S. Gerstman, 1976, s. 188).

Tylko we wzajemnym współżyciu między domownikami, opartej na wzajemnej akceptacji zostają zaspokojone potrzeby psychospołeczne a także bezpieczeństwa.

Literatura

1. **K. Dłużniewska, A. Jaczewski, N. Wolański, L. Zdankiewicz.** Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania, Warszawa 1983, PWN, S. 348.
2. **R. Wroczyński,** Pedagogika społeczna, Warszawa 1974, PWN, S. 336.
3. **S. Badora, B. Czeredreka, D. Marzec,** Rodzina i formy jej wspomaganie, Wyd. Kraków 2001, Impuls, S. 20-23.
4. **S. Gerstman, Rozwój uczuć,** Warszawa 1976, WSiP, S. 186.
5. **W. Okoń,** Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 1998, Żak, S. 336.

Леандра Корчак. СІМ'Я ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВИХОВАННЯ

У статті розглянуто різні підходи до визначення поняття «сім'я» та її значення як виховного середовища; подано класифікацію сімей та представлено структуру сім'ї, яка дозволяє визначити її основні форми та типи; проаналізовано базові функції сім'ї. Автор акцентує увагу на тому, що поряд із соціально-економічними змінами, які відбуваються у суспільстві, сім'я поступово втрачає свою функціональність. Криза сучасної культури, конфлікти та протиріччя негативно впливають на процеси соціальної адаптації та порушують функції сім'ї.

Ключові слова: класифікація сім'ї; сім'я; сім'я як виховне середовище; форми і типи сімей; функції сім'ї.

Leandra Korchak. FAMILY AS ENVIRONMENT OF EDUCATION

The article discusses different approaches to the definition of «family» and its value as an educational environment; it is submitted the classification of families and family structure, which allows to determine its basic forms and types; it is analyzed the basic functions of the family. The author emphasizes that alongside social and economic changes taking place in society, the family gradually loses its functionality. The crisis of modern culture, conflicts and contradictions negatively affect the process of social adaptation and family break function.

Keywords: classification family; family; family as an educational environment; forms and types of families; family functions.

Рецензенти:

Я. Гайда – д. хаб. гуман. н. у галузі пед., проф. звич.
Б. Мазур – д. хаб. гуман. н. у галузі пед., проф. звич.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2015
Прийнято до друку 26.11.2015